

VALETS INNEBÖRD

Utgången av andrakammarvalen motsvarade i stort sett den prognos av partiernas utsikter som skildrades i föregående nummers ledande artikel, enligt vilken högern skulle gå fram på bondeförbundets bekostnad. Högern beskärdes emellertid större framgångar än de förutsagda, medan valutgången innebar det motsatta för bondeförbundets och i mindre mån även för socialdemokraternas del. Högern gynnades inte bara av en stor röstökning utan även av bestämmelserna för mandatfördelningen; med sina 11 vinster har högern numera 42 platser i andra kammaren. Vad som kvalitativt eller geografiskt förlänar högerns framryckning sådan styrka är erövringen av mandat i sådana län som Södermanlands, Västmanlands, Blekinges och Gävleborgs, där högern på sistone icke varit representerad. I Mälardalen och i Bergslagen har högern därmed återfått fotfästet. Endast på Gotland har högern ingen riksdagsman. Samtidigt har bondeförbundet försvunnit från Södermanlands, Blekinges, Södra Älvsborgs och Jämtlands län. Av övriga partier redde sig folkpartiet bättre än vad pessimisterna också inom de egna leden befarade. Mandatbehållningen blev — med 2 vinster och 2 förluster — 58, varigenom folkpartiet icke har berövats sin 1948 uppnådda position som det största oppositionspartiet följt av högerpartiet som det andra i ordningen. Bondeförbundet förblir den minsta borgerliga gruppen i andra kammaren. Folkpartiets frammarsch från 1948 har sålunda avstannat, och högerns medverkan för att bryta socialdemokratiens mångåriga majoritet i denna kammare torde för framtiden bli oundgänglig.

Hur folkdomen skulle utfalla för socialdemokraternas vidkommande var valets stora fråga. För egen del hoppades de att kunna återvinna majoriteten från 1940 i andra kammaren och därigenom med stöd av sitt flertal i första kammaren bli oberoende av bondeförbundarna, för den händelse dessa efter ett valnederlag skulle uppsäga det nu femåriga koalitionsavtalet. Denna haussespekulation förbyttes under valnatten i baisse, som dock icke blev katastrofal, vilket proportionalismen förebyggde. Bitterheten har förvisso icke mildrats av kommunisternas mandatvinst i Stockholms län.

Valets innebörd

Men dessbättre har antalet kommuniströster minskats eller blivit oförändrat i kommunismens gamla härdar Stockholm, Göteborg och Norrbotten. Statsminister Erlander uttalade visserligen efter valet, »att ytterlighetspartierna, höger och kommunister, haft vind i seglen», men de använda ordalagen ha sin betydelse såsom uttryck för att regeringsskutans rorsman efter valfångstens vedermödor förlorat fattningen.

Socialdemokraterna nödgades som osedvanligt långvariga maktutövare att under valrörelsen hålla sig på defensiven. Deras valloften begränsade sig till kommande lagstiftning om arbetstidens förkortning, pensionsförsäkring för alla anställda och höjning av de kontanta barnbidragen. Enligt Mossbergsska kommitténs förslag borde likväl arbetstidens minskning helt fastställas genom sådana uppgörelser mellan parterna på arbetsmarknaden att de blivande bestämmelserna i kollektivavtalen skulle göra en lagstiftning överflödig. Man bör uppmärksamma att bondeförbundarna i södra Sverige skyndat sig att framföra betänkligheter mot arbetstidens förkortning inom jordbruket. Tvångspensionsförsäkringen åter är både socialt och politiskt en tveeggad reform. Tjänstemännen föredra den frivilliga linje, som uppdragits av högermannen Ernst Ahlberg i Åkessonska kommittén och till vilken, förutom oppositionen, även bondeförbundet anslutit sig. I den vidlyftiga remissen har också det Åkessonska förslaget underkastats en skarp kritik. Ehuru regeringen författningsenligt måste foga sig i regeringsformens föreskrifter i § 10 om myndigheters hörande vet man av erfarenhet, att våra nuvarande översåtar som regel i realiteten icke låta sakliga invändningar rubba den politiska målsättningen. Visserligen ställde socialdemokraterna i valrörelsen obligatorisk pensionsförsäkring i utsikt för alla anställda. Men det saknas icke från andra överenskommelser mellan dem och bondeförbundet prejudikat för en prutning av principerna, om detta skulle anses nödvändigt för koalitionen fortbestånd.

Då socialdemokraternas framstötter på valfronten slog fel och försvaret av deras fögderi fjättrade framåtandan, kunde oppositionen med så mycket frejdigare humör kritisera isynnerhet koalitionen skattepolitik. Högers fasta hållning fick härvid sin förtjänta belöning — och Jarl Hjalmarsson blev valets segerherre. Det synes nämligen obestriddigt, att väljarna främst protesterade mot — för att använda ett gammalt och nu särskilt betecknande uttryck — skatteutsugningen. Denna har för varje år förvärrats genom den ständiga inflationen. Men härtill komma sambeskattningen och

marginalskatterna, vilka hindra de gifta kvinnornas arbete och bestraffa de flitigas extra sysselsättningar, nationalekonomiskt så välbehövliga i en tid med överfull sysselsättning och lagenligt förlängd semester. Sådant oklokt fiskaliskt nit motverkas i Danmark av flera inskränkningar. Men det ekonomiska förnuftet har främst kommit till uttryck i Västtyska förbundsrepubliken, där sambeskattnings av man och hustru är okänd samt extra inkomster upp till 7 000 mark om året äro skattefria. Skattetungan är dock blott en sida av socialdemokratins ekonomiska politik, vilken nu även gemene man tynges av och börjar förstå. Men envar kan icke genomskåda systemets mera djupliggande faror: omöjligheten att bevara penningvärdet vid rådande överfull sysselsättning, konsumtionens premiering på investeringarnas bekostnad med följande oavbruten uppgång av importen och minskning av valutareserven, riksbanken helt underställd finansministern, kapitalmarknadens desorganisation genom statsverkets egna allt större kreditbehov, samt slutligen prisernas — hyrans, livsmedelsprisernas och spårvägstaxornas — förfalskning, därför att konsumenterna icke betala vad allt detta kostar. Dessa och andra krämpor i förening undergräva vårt lands ekonomiska hälsa och kunna leda till en kris, om icke en radikal kursändring åstadkommes. Goda föredömen kunna likväl hämtas för folkhushållningen i dess helhet från Schweiz, för bostadsfrågan i Belgien — som snart är moget att införa guldmyntfoten — och för rationell lönepolitik i Holland, vilka stater äro demokratier jämförliga med Sverige.

Tvivalsutan ha regeringspartierna skakats av nederlaget. Men om deras koalition icke spränges, behöva de enligt parlamentarismens bruk, nu icke bryta upp. Majoriteten i andra kammaren finnes kvar, ehuru nedbragd från 136 till 125 mandat mot folkpartiets och högerens 100 samt kommunisternas 6. Med liknande förutsättningar har blocket majoritet i de gemensamma voteringarna. Märkligt och betydelsefullt är dock, att de borgerliga partierna, dvs. bondeförbundet inberäknat, med ett så livligt valdeltagande som 79,4 procent av de röstberättigade fått flertal inom väljarkåren med 50,4 procent. Folkmeningen har därmed för första gången sedan 1940 visat sig vara antisocialistisk.

Under pressdiskussionerna förordade från högerhåll Svenska Dagbladet en samlingsregering, vilket principiellt gillades av två så inrikespolitiskt motsatta poler som herr Hedlund och Dagens Nyheter. Sv. D. ansåg en samlingsregering nödvändig med hänsyn till de nyss antydda framtidsriskerna för hela vår ekonomi, vilka det

gällde att i tid förebygga genom en mera förutseende regeringspolitik. Förslaget avfördes dock från dagordningen såsom inaktuellt i dåvarande läge. Men man kan vara övertygad om, att om skrämmande krissymptomer yppa sig, koalitionen eller eventuellt en socialdemokratisk minoritetsregering skulle bäva inför uppgiften att ensam påtaga sig ansvaret för riksstyrelsen. Socialdemokraterna skulle också behöva det starka auktoritativa stöd, som en samlingsregering kan skänka, för att få de organiserade arbetarna att acceptera ett dylikt läges allvar. Deras egna fackliga förtroendemän skulle säkert förstå det men utan bistånd från en enig regering och riksdag torde de icke bli i stånd att få bukt med medlemmarna, vilka upphetsas av den kommunistinfiltrerade »fackliga oppositionen».

Konung Gustaf Adolf tillkännagav vid konseljen fredagen den 28 september för sina rådgivare, att han på egen hand beslutat uppskjuta sin till den 6 oktober planerade resa till Italien. Härigenom fingo inte endast statsråden utan hela svenska folket en den mest auktoritativa bekräftelse på att det förelåg en allvarlig risk för regeringskris, vilket sålunda var den närmaste rikspolitiska följden av årets andrakammarval. Efter några in i det sista ovissa förhandlingar mellan de två regeringspartierna undveks — eller måhända riktigare — uppsköts regeringskrisen. Men de två koalitionspartiernas ledning avböjer alltjämt att söka få till stånd ett förtroendefullt samarbete med den minoritet, som utgör större delen av den politiska majoriteten.

De långvariga överläggningarna mellan regeringspartierna blottade koalitionen inre svaghet. En splittrad och försvagad regering mötte en riksdag, vilkens sammansättning avspeglar väljarkårens åsikter för flera år sedan. Men regeringen kan snart få möta ett uttryck — och ett allvarligt sådant — för den aktuella politiska verkligheten. På den utrikespolitiska horisonten bliva orosmolnen allt tätare och mörkare. Statsskeppet saknar den fasta ledning och den säkra bemanning, företrädande hela vårt folk, som måste krävas om storm kan väntas.